

Кукерски игри – феерия от багри, магия и мистерия

На 8 юни, Българският културен институт в партньорство с Регионалния исторически музей – Ямбол, представи едноименната документална изложба в галерията на института в Прага. Експозицията бе открита от г-н Володя Гоцев от БКИ, в присъствието на г-жа Динка Ангелова – етнограф, автор на изложбата и на каталога към нея, г-жа Таня Косева – художник и г-жа Кремена Димова от отдел „Връзки с обществеността“ на Ямболския исторически музей.

Преди официалното начало на събитието присъстващите почетоха с минута мълчание паметта на наскоро почивналата Галина Тодорова, дългогодишен директор на БКИ, гр. Прага.

Експозицията „Кукерски игри – феерия от багри, магия и мистерия“ включва 20 табла на български и на чешки език, които разказват за емблематичните за Ямболския край кукерски игри. Изложбата е подготвена не само за нашите сънародници, живеещи на чешка земя, но и за чешките почитатели на българската култура. Целта на гостуващата изложба е да популяризира българското културно-историческо наследство зад граница и да се стимулира междуевропейския културен обмен. Тя няма да се връща в България, а ще пътува из различни градове в Чехия, за да запознава хората с българския фолклор, традиции и обичаи.

След представянето на гостите, г-н Володя Гоцев даде думата на г-жа Динка Ангелова, да разкаже за изложбата, нейния замисъл, обичаите, вярванията и ритуалите, свързани с тази интересна традиция – кукерските игри.

Началото

През 2004 г. Регионален исторически музей – Ямбол организира временна изложба „Кукерски маски от Ямболско“, съставена предимно от маски на частни лица. Музейният фонд е представен с 4 маски. Интересът, с който изложбата е посрещната от жителите и гостите на града, както и провеждащият се от 2000 г. в Ямбол фестивал „Кукерландия“, са конкретен повод за началото на една мащабна изследо-

Таня Косева, Динка Ангелова, Володя Гоцев, Итка Троянова

вателска дейност. Целта е да се издирят и възстановят основните типове маски, които да обогатят музейната колекция. До 2012 г. броят на маските достига 25, разпределени в следните групи: кукерски маски, използвани в игрите в последните десетилетия на XX век; маски, възстановени по стари фотографии; авторски маски. Нарастването на колекцията от маски дава възможност да се създаде мобилната експозиция „Кукерски игри – феерия от багри, магия и мистерия“. Архивни снимки от първите десетилетия на XX век запознават публиката със старинни образци на кукерски маски и костюми. Показани са образци, които не могат да се видят на съвременните дефилета на маскарадните групи. Изложбата се допълва и с възстановка на две обредни действия – зораване и кукерско хоро.

Съхраненият до днес кукерски обичай в Ямболския регион се отличава със своето многообразие и автентичност

Кукерските игри са свързани със земеделския бит на българския народ. Символиката им е насочена основно към ритуали за плодородие на земята и здраве на хората. Свързани със земеделския бит на народа ни, те са пропити с магия за плодородие и здраве. Корените им водят към далечните езически времена. Символиката им е насочена към прогонване на злите сили, с пожелания за богата реколта, здраве и плодovitост на хората и животните. Кукерските игри се провеждат през Сирната неделя или в понеделник след Сирни заговезни. В тях участват само мъже, предимно ергени. Игрите са мъжки инициационен обред, посветен на

превърщането на ергена в мъж. В миналото е било недопустимо да участват други освен млади мъже, защото само те са в състояние да изпълнят основната мисия на маскирането – да събудят земята от зимния ѝ сън и чрез редица обредни действия да осигурят плодородие.

Всяка кукерска дружина има определен персонаж

Най-често срещаните обредни лица са: хаджия (хаджи баба, кукерски цар, чауш); булка; годеник; баба; берберин; поп; доктор; детета; арнаутчета; мечка; магаре; кушийка (конче); цигани и др. Кукерите в Ямболско обикновено са облечени в традиционния за селището женски костюм, но се различават и други местни варианти. Вярва се, че преобличането на мъже в женски дрехи води до сливането на плодородното женско и оплождащото мъжко начало.

Важен елемент от обредното облекло е кукерската маска

В миналото тя е възприемана като връзка с отвъдното и начин да се осъществи преход от чуждия в този свят. Поставяйки маска пред лицето си, човек е можел да влезе в контакт със свръхестественото и да потърси подкрепа в предците-закрилници. В Ямболския край се срещат различни видове маски: животински, гугли, капишони, кияфи, качулки и др. През годините тези маски се променят – появяват се зооморфни маски с реални и митични изображения; гуглите и капишоните се покриват с пайети и мъниста.

С изгрева на слънцето кукерската дружина започва обхождането на домовете в селото. Чрез разнообразни символични и обредно-магически действия кукерите пожелават здраве на стопаните, плодородие на нивите и градините, благополучие в къщата.

Постепенно същността на обредите се променя

Символичните действия, които някога са били водещи, в съвременността са изгубили потенциала си и са се превърнали в забавление. Отдавна е изчезнала вярата в магическата им сила и тяхната земеделска символика. Днес кукерските обичаи имат двойствен живот: от една страна, съгласно традицията, те ежегодно се изпълняват на определения ден по места, като са съхранили основните персонажи, обредното облекло и донякъде маските; от друга страна, част от обичая

е преобразуван в сценичен вариант, и се представя пред публиката на фестивали, карнавали и празници, като по този начин придобива показност и състезателен характер.

Освен мобилната изложба, екипът на Ямболския музей представи пред публиката в Прага и албума-каталог „Кукерските игри в Ямболско – традиционни маски, костюми, обредни

лица, реквизит“ – луксозно двуезично издание на български и английски език, реализиран с финансовата подкрепа на Министерство на културата на Република България. Уводната част на каталога запознава читателя със създаването на колекцията, на базата на която през 2012 г. е изградена мобилната кукерска изложба, гостувала през годините в 22 национални, регионални, общински и специализирани музеи в страната. Представени са основните типове маски, включени в колекцията. Значително място е отделено на историята на кукерските игри в

региона. Проследена е промяната, настъпила през годините при различните видове маски. Описано е облеклото, обредния персонаж и реквизит. Представени са локални варианти на обичая, разигравани в Ямболско през XX век. В следващия раздел на албума са

представени кукерски костюми, маски, обредни лица и реквизит, включени в мобилната кукерска изложба. Цветни фотографии и кратки описателни текстове запознават читателя със спецификата на облеклото и маските през XX век. Показаните образци са част от музейното богатство на РИМ – Ямбол, съхранявано във фонд „Етнография“. В последната част на албума са включени 23 снимки, запечатали моменти от кукерския маскарад в региона през различни години. Те са илюстрация и допълнение на предложения текст за кукерските игри в Ямболско. Изданието е първият по рода си каталог, отразяващ автентичните кукерски игри в България и е в унисон с политиката на Регионален исторически музей – Ямбол да популяризира богатството на фондовете си чрез качествени печатни издания. ◆

В материала е използвана информация от албума-каталог „Кукерските игри в Ямболско – традиционни маски, костюми, обредни лица, реквизит“, издание на РИМ – Ямбол.